

Nyhedsbrevet # 41

Nyt og notiser v/ Carsten Sestoft:

Bourdieu og organisationsanalyse i *Theory and Society*

Det fortræffelige tidsskrift *Theory and Society* havde i februar 2008 et særnummer om Bourdieu og organisationsanalyse. Emnet bliver hovedsageligt udfoldet i en lang artikel af Mustafa Emirbayer og Victoria Johnson, som efterfølgende kommenteres og kritiseres af bl.a. Bourdieu-kenderen David L. Swartz og den nyinstitutionalistiske organisationsforsker Frank Dobbin m.fl. Emirbayer og Johnsons artikel er især en lang teoretisk diskussion af de Bourdieu-elementer, som organisationsanalysen kunne have gavn af at trække på. De lægger især vægt på, at det trods nyinstitutionalismens interesse for Bourdieu (jf. Paul DiMaggio) er sjældent, at der tænkes i felt, habitus og kapital på én gang i den amerikanske organisationsteoretiske reception af Bourdieu – hvilket efter forfatterens opfattelse har været en afgørende svaghed. Swartz understreger i sin kommentar, at det ikke kun gælder den organisationsteoretiske reception, men det meste af den amerikanske Bourdieu-reception. Desuden peger han på, at Emirbayer og Johnsons artikel lider af den svaghed, at de ikke skriver deres teoretiske overvejelser sammen med en empirisk case, så man kunne se på en mere konkret måde, hvad effekten af den samlede Bourdieu-tilgang kunne være. Som de siger, er det ikke sikkert, at man vil finde afgørende nye ting med Bourdieu-brillerne på:

We do not claim, however, that this Bourdieu-inspired perspective will lead in every instance to substantive findings that are totally new to the organizational literature. It will be seen, rather, that a good part of the appeal of such a perspective lies precisely in its ability to draw together ideas and insights that have already been explored by others – particularly by those working in the neo-institutionalist and resource dependence traditions – but now within a more unitary, elegant, and encompassing framework of analysis. (s. 5)

En sådan erkendelseeffekt kan også være værdifuld – det har også sin værdi at forstå tingene klarere, selv om indsigterne hver for sig ikke er nye.

Theory and Society, Bourdieu and organizational analysis, vol. 37, nr. 1, 2008
<http://www.springerlink.com/content/gx21q030gu3n?p=74cbb523f56848d2b51bcf50da794d44&pi=11>

Foucault forelæser

Måske er det upassende at reklamere for udgivelser, som man selv har en andel i, men da andelen er så ringe, kan det vel gå. Hans Reitzels Forlag har i hhv. 2008 og 2009 udgivet to oversættelser af Foucaults forelæsninger ved Collège de France i slutningen af 70'erne: *Sikkerhed, territorium og befolkning* (1977-1978) og *Biopolitikens fødsel* (1978-1979). Jeg vil ikke sammenfatte dem her, men blot sige, at Foucaults analyse af liberalismer før og nu i *Biopolitikens fødsel*, og mere generelt hele hans fremgangsmåde og stil i disse forelæsninger både er kolossalt interessant og relativt let at følge. Faktisk synes jeg, at Foucault aldrig har været bedre end her som forelæser over stof, han er ved at bearbejde: Han fremsætter med stor klarhed og helt uden dunkle sproglomster nogle ret komplekse tankebygninger, som han opbygger på grundlag af historiske studier med teoretiske spørgsmål som udgangspunkt – især spørgsmålet om regeringsidéhistorie eller guvernementalitet. Takket være den mundtlige form i disse ugentlige og afrundede forelæsninger bestræber Foucault sig på at gøre det med maksimal klarhed. De fireogethalvt kapitel, jeg oversatte af førstnævnte (alt det øvrige er oversat af den fremragende Peer F. Bundgaard – og det er en af mine stoltheder som oversætter, at man ikke kan se, hvor min oversættelse slutter og hans begynder), var en stor fornøjelse at oversætte, netop fordi Foucault her virkelig forklarer sig, klart og tydeligt – og samtidig giver indblik i kompleksiteten i sin tanke- og arbejdsproces, som man så at sige indvies i, mens den er undervejs.

Citat

Den moderne klassekamp står mellem os og dem. Mellem kultur og penge. Men det er en ulige kamp. De rige ved nemlig ikke, at den eksisterer.

Martin Kongstad, *Han danser på sin søns grav*, 2009

Andre nye bøger

I 1988 havde den interessante og filosofisk kompetente historiker Roger Chartier og Bourdieu fem radiosamtaler om sociologi og historie og de to fags samfundsmæssige rolle og intellektuelle problemer. Samtalerne er nu udkommet i bogform med et forord af Chartier: *Pierre Bourdieu & Roger Chartier: Le Sociologue et l'Historien*. Agone, 2010.

Filosoffen Marie-Anne Lescourret, der også har skrevet en ikke synderligt anbefalelsesværdig Bourdieu-biografi (se *Praktiske Grunde* nr. 3-4, 2008), er på banen igen med en antologi om Bourdieu som filosofi: *Marie-Anne Lescourret (dir.): Pierre Bourdieu. Un philosophe en sociologie*. PUF, 2009.

I et studium af 1800 tyske ph.d.-studerende fra 92 forskellige fag kortlægger sociologen Alexander Lenger den sociale ulighed i rekrutteringen af doktoranderne, som jo i Tyskland, hvor det snarere er reglen end undtagelsen, at man selv eller ens forældre finansierer ph.d.-studiet, også har en økonomisk ulighedsdimension. *Alexander Lenger: Die Promotion: Ein Reproduktionsmechanismus sozialer Ungleichheit*. Konstanz: UVK, 2008.

De strukturelt korrekte og vinderne af den offentlige debat

Det sker, at nogle teoretiske brikker ligesom falder på plads i hovedet, så man synes, at man pludselig ser noget klart. Men hvad gør man, når to sådanne teoretiske intuitioner ikke passer helt sammen? Så må man til at tænke – er noget af det overhovedet rigtigt, og hvis ja, hvordan passer det så sammen?

Intuition 1: Betegnelsen "politisk korrekt", som den amerikanske højrefløj har fundet på at bruge om den amerikanske venstrefløj, henviser indirekte til, at den amerikanske venstrefløj – og det vil sige dem, der har en kapitalstruktur med overvægt af (stor) kulturel kapital – faktisk har vundet kampen om, hvad det er korrekt – i betydningen socialt acceptabelt – at sige om hinanden: Venstrefløjen dominerer med andre ord symbolsk, dvs. udøver symbolsk vold. Den politiske korrekthed indskrænker sig imidlertid til at dominere på det symbolskes domæne; den regulerer ikke den politiske virkelighed, kun den måde, det er socialt acceptabelt at tale om den på i offentligheden, især hvis der er kultiverede til stede. Det er ikke i sig selv nogen stor indsigt, men det bliver lidt mere interessant, hvis man ser, at modstykket til de politiske korrekte er de grupper, der har en overvægt af (stor) politisk og økonomisk kapital. De dominerer den materielle virkelighed og bestemmer over dens strukturer; de er så at sige "strukturelt korrekte". Det er dem, der gør, at det er næsten umuligt reelt at forestille sig økonomisk demokrati, reel regulering af finansielle markeder eller lediggang som noget positivt – det er naivt, pinligt og socialt uacceptabelt at forestille sig (og det er der selvfølgelig også nogle, der sætter en ære i at være), især hvis der er

magtfulde til stede. De strukturelt korrekte tænker i økonomiske termer, og de forvalter den politiske og økonomiske nødvendighed i vores verden.

Intuition 2: Den er ikke min egen, men Rune Lykkebergs, og den er af samme art som ovenstående med en markant undtagelse. I sin ugentlige klumme i *Information* skriver han 23. januar 2010 om det interne forhold mellem regeringen og dens støtter i Dansk Folkeparti og Dansk Industri mht. udlændinge: "Man kan sige, at Værdi-Danmark [dvs. DF og Anders Fogh] vandt den offentlige debat, mens Konkurrence-Danmark [dvs. DI og den politisk-administrative elite, dvs. også Anders Fogh] vandt den administrative praksis." Vi har i citatet den samme modstilling af det symbolskes og det strukturelles to poler som i intuition 1 – blot er det her ikke venstrefløjens eller dem med overvægt af kulturel kapital, som har vundet den, men den anden ende af akserne for kulturel kapital, nemlig dem med relativt fravær af kulturel kapital.

Hvordan kan det lade sig gøre, at de vinder den symbolske kamp? Ja, det er jo det gode spørgsmål. Svaret er, at det kan de selvfølgelig også kun, fordi de er allieret med de strukturelt korrekte. Og for de strukturelt korrekte er den kapitalsvage ende af akserne for kulturel kapital et mindre onde, som det er lettere at leve med end en venstrefløj, der ikke alene har kultur til at udfordre de strukturelt korrekte med, men også helt andre opfattelser af det strukturelt rigtige. Dansk Folkeparti udfordrer reelt ikke strukturerne; de snakker om dem, forsøder tilværelsen for nogle udvalgte grupper med særbevillinger på finansloven, men indgår politisk-tekniske forlig, der som regel giver mere til de strukturelt korrekte end til deres egne vælgere, og som disse vælgere alligevel ikke orker at sætte sig ind.

Refleksivitet er ikke let – heller ikke for brancher

I en indsigtfuld og elegant turneret anmeldelse af Gyldendal-direktør Johannes Riis' taler i bogform skriver Politikens veterankulturskribent Søren Vinterberg: "Men i parentes bemærket kan det nu undre, at den bogmarkedskrise, som kulturministeren stadig ikke kan få øje på, skønt den nu truer uafhængige forlag og boglader – og dermed litterær mangfoldighed og eksperimenteren – værre end en svineinfluenza fortsat ikke er grundigt belyst i én eneste dansk bogudgivelse. Så let var ingen anden kriseramt branche vist sluppet uden om de danske forlags radar." (*Politiken*, 17.12.09) Nej, det ligger ikke naturligt for nogen og heller ikke brancher eller professionelle grupper at udsætte sig selv for et kritisk blik eller at reflektere over, hvad man selv er, eller hvordan man faktisk agerer. Sommetider kunne man endda have indtryk af at det er særligt svært for dem, der har til opgave at sætte ord på eller udgive bøger om, hvad andre er eller hvordan de agerer: Professionelle grupper, hvis profession består i at se på andre, har tilsyneladende særligt svært ved at få øje på sig selv.

Norbert Elias Nyhedsbrev

Den såkaldte Norbert Elias Foundation (<http://www.eliasfoundation.org/>) udgiver et ganske imponerende nyhedsbrev (*Figurations*), hvor nyheder om publikationer, konferencer, udnævnelser o.l.

med relation til Elias bringes sammen med anmeldelser og småartikler. Det lader til, at redaktøren går *Sociological Abstracts* igennem fra gang til gang og noterer sig alle nye udgivelser med relation til Elias. I nummer 32 af dette nyhedsbrev (som man kan tilmelde sig ved at skrive til elias@planet.nl.) kan man læse om en workshop der blev afholdt i Graz, den 21.–23. maj 2009. Temaet var *Habitus: Soziologisch – literarisch – literatursoziologisch*, og nyhedsbrevet rummer en oversigt over de papers, der blev præsenteret. Samtidig står der, at disse papers efterfølgende vil blive udgivet i online tidsskriftet *LiThes: Zeitschrift für Literatur- und Theatersoziologie*, som redigeres af Beatrix Müller-Kampel and Helmut Kuzmics, University of Graz. Tidsskriftet, som kan findes via adressen <http://lithes.uni-graz.at/>, har fokus på kultursociologi ud fra den type sociologi som Elias og Bourdieu stod for, og kan derfor have interesse for Hexis-medlemmer. Det omtalte workshop-nummer er endnu ikke kommet, men der ligger allerede to numre hvor Joseph Jurt blandt andet har skrevet om *Die Theorie des literarischen Feldes von Pierre Bourdieu*.

Minisymposium

Bourdieu og Staten

Tirsdag 4. maj 2010 kl. 14.00-16.00

Sociologisk Institut, Københavns Univ., Øster Farimagsgade 5, lokale CSS 7.0.40

Jens Arnholtz Hansen og Ole Hammerslev

Indledning: Bourdieu og Staten

Gorm Harste

Kampen om retsstaten - Bourdieu, Luhmann og oplysningstidens magtdeling

Kristian Delica og Anders Mathiesen

Et sociologisk reflektivt perspektiv på BUM-modellen – skitse til en feltanalytisk anvendelse af organisationsanalyse

Yderligere information: kontakt Ole Hammerslev ohv@sam.sdu.dk eller Jens Arnholtz Hansen jh@faos.dk.

Undervisningsindustri påvirker offentlig uddannelsespolitik

Kommentar v/Morten Nørholm, ph.d.

Adjunkt, Institut for Pædagogik, DPU Aarhus Universitet
Gästforskare, Sektionen för Lärarutbildning, Högskolan Kristianstad
mail: morn@dpu.dk; hjemmeside: www.dpu.dk/om/morn

På forsiden af dagbladet Information d. 25. november 2009 slås det op som en skandale og samfundsmæssig fejl at "Medicinalindustri påvirker offentlig vaccinationspolitik". Og det er absolut også et demokratisk problem at medicinalindustrien deltager i formuleringen af anbefalinger som indebærer at penge anvendes til køb af medicinalindustriens egne produkter, uden at den offentlighed (folket) som betaler, får det for pengene man troede eller havde håbet på, og på en sådan måde at de få beriger sig (yderligere) på de manges bekostning. Men en sådan vilkårlig allokering af økonomiske midler må snarere ses som et kendetegn for en neoliberal vision end som en fejl ved selve systemet; vi ligger så at sige som vi har redt: Inden for rammerne af et kapitalistisk system er det selve ideen at der skal tjenes penge, og at det skal ske med alle til rådighed stående midler. I og med en stigende deregulering af de økonomiske økonomier og en økonomisk økonomis stigende dominans eller direkte monopolisering af værdisætningen af ting og forhold, dvs. under de givne omstændigheder som dog aldrig medreflekteres, stiger omfanget af disse til rådighed stående midler. Så i stedet burde man ønske medicinalindustrien tillykke med at det går så godt, og at påvirkningen af omstændighederne lykkes så fint for dem at indtjeningen stiger, frem for at opfatte det som en fejl - evt. ved systemet som sådan.

Desuden er spørgsmålet om forholdene på det medicinske område egentlig er så enestående. Ganske vist er det medicinske område erkendt og anerkendt for at have med menneskets helse at gøre, dvs. med sundhed og sygdom. Kroppens/individets stigende ukrænelighed og en grasserende sundhedsfiksering er andre sider af denne opfattelse af at det særligt på det medicinske område er skandaløst at

systemet fungerer som det skal, og det medicinske område er da også et område hvor sådanne forhold mødes med større indignation end når talen falder på fx uddannelsesområdet. Men ser man nærmere efter, er spørgsmålet dog om det ikke burde opfattes som mindst lige så alvorligt og skandaløst at børn, unge og voksne, elever og studerende i alle aldre under paroler om at man skal lære (læs: uddannes) hele livet, i stigende omfang fratages muligheden for at lære sig noget andet end på baggrund af allerede eksisterende sociale forskelle at selv ønske sig og stræbe efter at indtage den rette plads i et socialt hierarki (jf. Bourdieu & Passeron 1970/2006). Dette gælder især når udviklingen ses på baggrund af bl.a. råd fra det man - efter at universiteterne i stedse stigende grad skal finansieres efter ansøgning om midler - må definere som en økonomisk interesseret eller decideret økonomisk afhængig undervisningsindustri med tilhørende forskningsoverbygning der overordnet bygger på idemæssige forestillinger som den selvsamme undervisningsindustri producerer og reproducerer. Det gælder fx idemæssige, samfundsborne forestillinger om at skolen/uddannelsessystemet giver lige muligheder for alle uanset baggrund, om forholdet mellem formel skolegang og praktisk mestring, forestillingen om forskningsbaseret undervisning hvor forskningen angiveligt alene kan fremstilles på universiteter, at forskningsbaseret undervisning derfor kun kan foregå på universitetet eller af universitetsansatte. Osv. Og især når det betænkes at store dele af denne forskningsoverbygning - pga. finansieringen efter ansøgning frem for ved basisbevillinger - ikke producerer uafhængig forskning, men snarere producerer decideret afhængig forskning (jf. min afhandling Nørholm (2008a)):

Den uafhængighed som nemlig suggereres af en administrativ allokering af forskerne uden direkte forbindelse til de politiske beslutningstagerne, dvs. som om forskerne var uafhængige bare i og gennem deres ansættelsessted, ser ikke ud til at findes, dels konkret, dels principielt: I en bourdieusk feltforståelse må holdninger/stillingtagener og *social* allokering forstås og forklares som to sider af samme sag, hvilket frem for alt viser hvordan hele diskussionen af afhængighed/uafhængighed egentlig bygger på en falsk modsætning mellem to administrative allokeringer, hvor snarere *sociale* afstande udtrykt ved de pågældendes *holdninger/stillingtagener* burde anvendes som målestok, og hvor disse sociale afstande med fordel kunne tages som udgangspunkt ved en rekonstruktion af praktikkerne inden for rammen af fx en teori om sociale felter som vi ser den hos fx Bourdieu (1979/1984), jf. desuden Nørholm (2008b).

Sammenligner man forholdene på det medicinske område med forholdene på undervisningsområdet, er der meget der taler for at der gør sig ensartede forhold gældende. De enkeltpersoner som erkendes og anerkendes som eksperter, og som qua eksperter udtaler sig om nødvendigheden af mere undervisning, er næsten altid selv direkte eller indirekte økonomisk økonomisk interesserede i at deres forskning anbefaler det som det er politisk muligt at anbefale vedr. nødvendigheden af den uddannelse som produceres af de koncerner de selv er ansat på - eller rettere sagt, så må anbefalinger og ekspertstatus i en bourdieusk feltforståelse ses som to sider af samme sag. Et eksempel på en sammenblanding af interesser er Berlingske Tidendes kronik d. 11. december 2009, skrevet af DPU's dekan Lars Qvortrup. Lars Qvortrups eneste egentlige kvalifikation i sammenhængen er at han er administrativ leder (dekan) for DPU, en koncern som fremstiller det som kronikken plæderer for en øget anvendelse af, uddannelse, herunder redskaber til planlægning af uddannelse. Og hævdelser er at et sådant punktnedslag er udtryk for en tendens, dvs. at det kan ses som eksemplarisk for en generel udvikling under de givne omstændigheder. Imidlertid er denne sammenblanding af interesser destruktiv for såvel debatten som for en eventuel videnskabelig indsigt i forholdene: Qua ekspert tager eksperten stilling, evaluerer, anbefaler, dvs. udtrykker sig politisk, dvs. i sidste ende pr. habitus (jf. Nørholm 2008b). Med den væsentlige

pointe at set i et bourdieusk feltperspektiv, så udgør de anbefalinger som (kan) produceres, det (de anbefalinger) som efterspørges det pågældende sociale sted, nemlig i et politisk-administrativt felt, ligeledes som to sider af samme sag, men med en tilsyneladende, ukonstrueret allokerings-adskilthed som betingelse, dvs. med miskendelsen af en ikke-adskilthed som forklaring.

Ser man på forholdene vedr. uddannelses-evalueringer (som er behandlet i min afhandling Nørholm 2008a), er det desuden kendetegnende at kun de færreste af de personer som producerer uddannelsesevalueringer, og som formulerer anbefalinger vedr. indretningen af fremtidens uddannelser, har nogen systematisk, objektiverende videnskabeligt-rekonstruerende indsigt i det de udtaler sig skræmsikkert om - i det mindste hvis man lægger sig efter Durkheim (1972/2002) og den sociologiske tradition. I det mindste hvad angår en social og symbolsk funktion af uddannelse og undervisning og af evaluering heraf, med mindre man anvender evalueringsforskningens doxa (som skønt det ser ud som om den er et resultat af relativt autonomt arbejde i og med en administrativ allokering til fx universitet, placerer evalueringsforskningen i et decideret afhængigt subfelt i magtens felt) som målestok, jf. fundene i min afhandling (Nørholm 2008a). Og selv hvor sådanne kvalifikationer er til stede, får de stort set ingen indflydelse på hvordan evalueringerne udformes, og på hvad der anbefales i disse evalueringer. De fremherskende politiske holdninger på området genfindes som anbefalinger i de gennemførte evalueringer, så evalueringerne udtrykker en socialt nødvendig/nødvendiggjort legitimeringsdiskurs for allerede socialt nødvendige/nødvendiggjorte tiltag på området, som ser ud som om den er produceret eksternt i forhold til beslutningerne, men som snarere produceres i ganske kort social afstand fra de politiske stillingtagener.

Enten forstår forskerne ikke forholdene på området, hvilket imidlertid forudsætter at forskningen skal forstås under videnskabelige præmisser svarende til en administrativ allokering, og det er muligvis at misse hele pointen. Eller snarere er forklaringen at forskerne befinder sig i et decideret afhængigt subfelt i magtens felt hvor der produceres praktiske teorier som fungerer som ideologier, frem for videnskab i streng mening - med alt hvad det indebærer af eksplø-

iteringen af en erkendelsesøkonomi særegen for universitetet (jf. Nørholm 2009, 2008a). Så længe der produceres godgørende forskning, eller så længe forskningen har som udgangspunkt at resultere i eller argumentere for at gøre noget godt (også principielt, dvs. uanset tilgang, udgangspunkt, synspunkt osv.), så længe forhindres en objektiveret rekonstruktion af de observerede forhold, og så længe eksploiteres universitetets særegne erkendelsesøkonomi. Jf. diskussionen i Nørholm (2009), og i Callewaert (1994). Fordi desuden godgørende forskning naturaliserer det vilkårlige egne synspunkt som det gode, hvorved impliceres at alt andet er ondt, bliver synspunktet nærmest immunt over for modargumenter; det gode legitimerer sig selv. Og så længe et forsøg på at forstå tilstedeværelsen af godgørende forskning, af praktiske teorier ligeledes bemødes normativt (uanset niveau, indhold, udtryk osv.), så længe er der kun ganske få der forstår hvorfor normativ, godgørende forskning findes, og hvad en sådan forskning betyder, gør. Husk desuden på Durkheims påpejning af at en praktisk teori kun er så meget værd som den videnskab hvorfra den låner sine fundamentale forestillinger (jf. Durkheim 1975, s. 71). I tilfældet pædagogik er et sådant videnskabeligt fundament kun yderst sparsomt til stede.

Når ingen råber vagt i gevær i forhold til den udbytning som de facto foregår (også) på uddannelsesområdet, er en væsentlig årsag sandsynligvis at den illusion om uddannelsens funktion og nytte som kolporteres af de afhængigt-uafhængige eksperter, er sammenfaldende med de illusioner om uddannelsens funktion og nytte som ses hos politikere, fagforeninger og i det hele taget samfundsbåret og i en bredere offentlighed. Som undervisning/uddannelse overvejende ser ud nu, og som den søges påvirket/videreudviklet af de nævnte eksperter i og gennem fx forskellige evalueringer, ser det snarere ud som om undervisning/uddannelse medvirker til og underbygger ulighed frem for lighed, hvilket også ser ud til at gælde for andre demokratiske idealforestillinger. Dvs. at frem for at gøre nogen klogere på noget, gør skolen/uddannelsessystemet det som Bourdieu og Passeron (1970/2006) argumenterer for er dens objektiverede funktion: Allerede eksisterende sociale forskelle cementeres og udbygges frem for det modsatte (hvilket ellers er det skolen/uddannelsessystemet i det mindste delvis

skylder sin legitimitet), så den objektiverede funktion af skole/uddannelsessystem er at foretage og legitimere sorteringen til en social arbejdsdeling på baggrund af allerede eksisterende sociale forskelle og så det kan se ud som sorteringen foregår i forhold til de universelle dyder flid og påpasselighed. At dette kan ske så massivt, har grund i den lige så massive miskendelse af forholdene på ethvert hierarkisk niveau, og dermed at illusionen holdes i live også af allerede dominerede grupper og personer som illusionen og dens materialisering er til direkte ulempe for. Jf. Bourdieu og Passeron (1970/2006).

Det demokratiske underskud i og knyttet til den institution (skole/uddannelsessystem) som ellers erkendes og anerkendes for at være en forudsætning for demokratiet, dvs. som erkendes og anerkendes for at være demokratisk nødvendig, genfindes som et tilsvarende demokratisk underskud når medicinalindustrien får gennemtruffet fx et vaccinationsprogram som i forbindelse med den (tilsyneladende noget tvivlsomme) H1N1-pandemi i 2009. Hvilket viser at begge de to systemer snarere end noget andet er helt centrale for og fungerer ved reproduktionen og udbygningen af allerede eksisterende, principielt vilkårlige sociale dominansforhold, og viser at en sådan social og symbolsk funktion, en egentligt pædagogisk funktion må anerkendes og forstås før enhver anden funktion kan diskuteres. Sådanne diskussioner må naturligvis føres i termer af sociologisk-teoretiske forklaringer, fordi det som søges forklaret, frem for noget andet er sociale forhold.

På universitetsområdet er Nina Smith (professor ved Institut for Økonomi, Det Samfundsvidenskabelige Fakultet, tidligere prorektor for det akademiske område ved Aarhus Universitet) på det seneste blevet støttet af en række såkaldte eksperter når hun har talt for mere betalingsundervisning på universiteterne. For det meste begrundet i at det er udemokratisk at den kortuddannede betaler for den som vil have en længerevarende uddannelse, som om det kunne forstås som et individuelt forhold. For det første underkendes dermed at det er et demokratisk systems pligt qua demokratisk at dels opretholde et universitet, dels uddanne til ethvert niveau, og at både den som har en korterevarende uddannelse, og den som har en længerevarende uddannelse, har fordel af at der findes institutioner hvor der produceres viden

og videnskab på elitært niveau, fx et universitet som er det eneste sted der under relativt autonome betingelser kunne produceres viden om det som foreslås af de interesserede uinteresserede, økonomisk afhængige eksperter, jf. diskussionerne hos Kant allerede i 1798. For det andet ses hvordan man ikke kan forklare sociale forhold ved at anlægge økonomisk økonomiske betragtninger, og at hvis ønsket er at producere en forklaring på sociale forhold, må man i stedet benytte sociologiske forklaringsmodeller. For det tredje ses hvordan de anvendte økonomistiske forklaringsmodeller mere end noget andet producerer legitimitet for det som allerede findes som forudsætning for økonomisk (praktisk) teori, bl.a. fordi det afspejler at et relativt autonomt universitet er ofret på en neoliberal økonomis alter. Så længe der anvendes redskaber til forklaring som ikke overskrider de eks-/implicitte grundantagelser, og så længe de indbyggede grundlagsproblemer ikke tages alvorligt, produceres blot mere som skal forklares, fx: Hvorfor har en økonomistisk forklaring af sociale forhold forrang for en pædagogisk/sociologisk forklaring? Hvis desuden udgangspunktet for en uddannelse er at den (*qua* et indhold af praktisk teori som antages at være økonomisk nyttigt) skal være økonomisk nyttig, bliver det nærmest en tautologi at vise at den slags uddannelser som forsøger at formidle systematisk erhvervet erkendelse, er spild af penge. Jf. fx den tilgang som anlægges i dagbladet Børsen d. 11.-13.12.2009, hvor der bl.a. diskuteres nødvendigheden af et opgør med gratisprincippet på uddannelsesområdet, med de samme forudsætninger som dog aldrig medreflekteres, ud fra udsagn fra dels tænketanken CEPOS, dels førnævnte professor ved Institut for Økonomi, Aarhus Universitet Nina Smith.

Endelig ses hvordan brugerbetaling på uddannelsesområdet afspejler undervisningsindustriens påvirkning af en offentlig uddannelsespolitik, dvs. af anvendelsen af den uddannelse som fremstilles af de koncerner som stiller eksperter til rådighed for rådgivning i spørgsmål

omkring anvendelse af uddannelse og dennes nytte. Dette svarer ganske nøje til forholdene inden for et medicinsk område; det er lige så logisk inden for en fremherskende neoliberal økonomisk tænkning som det er anti-demokratiske og velfærdsstats-nedbrydende.

Ser man på forholdene i et perspektiv hvor de forstås/rekonstrueres under de givne omstændigheder, kan man m.a.o. konstatere, at udsagn fra uddannelseseksperter respektive medicinske eksperter i forhold vedrørende anvendelsen af fx undervisning respektive vaccinationer ikke er en systemfejl, om end man normativt kan have den holdning at det er irriterende at allerede privilegerede personer beriger sig på allerede ikke-privilegerede personers bekostning, hvilket let kan opfattes som en skurkestreg. Det man imidlertid kan konstatere, er at det er den neoliberale vision som er grundlæggende antidemokratiske og samfundsnedbrydende, i og med udbygningen og nedbrydningen af institutioner som ellers kendetegner demokratiske samfund, herunder et relativt autonomt sundhedssystem, et relativt autonomt uddannelsessystem osv. Og det man kan konstatere, er at funktionen af at benytte interesserede uinteresserede eksperter som de ovennævnte, er en cementering af de givne sociale forhold, især med implikationen af at enhver holdning alene er legitim hvis den legitimeres med henvisning til forskning (læs: interesseret uinteresseret kvasiforskning) fremstillet eller sanktioneret af disse såkaldte eksperter. Tager man nemlig samtidig i betragtning at uddannelse og en placering i et socialt hierarki i store træk udgør to sider af samme sag, så ses det at en neoliberal vision sikrer at de hierarkiske socialt lavtplacerede, de dominerede holdninger (som alene kan legitimeres som holdninger) er illegitime, hvilket forstærker afstanden mellem dominant og domineret, dvs. forstærker dominansen. Det udgør dele af en yderst effektiv mekanisme til opretholdelse af givne sociale dominansforhold som dog ikke har meget at gøre med de idealer for et demokrati som legitimerer mekanismen.

Litteratur

Bourdieu, P. (1979): *La distinction. Critique sociale du jugement*. Éditions de Minuit, Paris. På engelsk (1984): *Distinction. A Social critique of the judgement of taste*. Routledge.

- Bourdieu, P. & J.-C. Passeron (1970) *La reproduction. Éléments pour une théorie de système d'enseignement*. Les Éditions de Minuit, Paris. På dansk (2006): *Reproduktionen. Bidrag til en teori om undervisningssystemet*. Hans Reitzels Forlag.
- Børsen (11.-13.12.2009): "Mange uddannelser er spild af penge", "Lange uddannelser tjener sig ikke ind før efterlønsalderen", "Nødvendigt opgør med gratisprincip". *Børsen*, d. 11. - 13.12.2009, s. 1, 2-3.
- Callewaert, S. (1994): "Om det som (måske) savnes i dansk pædagogisk forskning". *Dansk pædagogisk Tidsskrift*, nr. 4, s. 226 - 232.
- Durkheim, É. (2002/1972): *Den sociologiske metodes regler*. Hans Reitzel, København. Fransk original: Durkheim, É. (1894): *Les règles de la méthode sociologique*. Presses Universitaires de France, Paris.
- Durkheim, É. (1975): "Pædagogikkens væsen og metode". In: *Opdragelse, uddannelse og sociologi*. Carit Andersens Forlag, s. 60-80
- Kant, I. 1798/1998. "Der Streit der Fakultäten". In: *Schriften zur Anthropologie Geschichtsphilosophie Politik und Pädagogik*. Werke in Sechs Banden. Band VI, Sonderausgabe. Darmstadt 1998, s. 261-393.
- Nørholm, M. (2009): "Selskabstømning i akademiet". *Praktiske Grunde. Nordisk tidsskrift for kultur- og samfundsvidenskab*, nr. 3. Kan downloades via www.hexis.dk.
- Nørholm, M. (2008a): *Om den sociale og symbolske funktion af uddannelsesevalueringer - konstruktionen af et objekt*. 2. udg. Forlaget Hexis, København.
- Nørholm, M. (2008b): "Om evalueringsforskningens relative autonomi: dansk normal evalueringsforskning som et ikke-autonomt (sub)felt i magtens felt" In: Nørholm, M., K. Jensen, N.R. Jensen (eds.): *Studier af pædagogisk praksis*. Danmarks Pædagogiske Universitetsforlag, s. 131-160.
- Qvortrup, L. (2009): "Kan uddannelse redde klimaet?". *Berlingske Tidende*, debat 11/12, s. 17.

Hexis' Generalforsamling

Tirsdag 4. maj 2010 kl. 16-18

Københavns Universitet, Sociologi, Øster Farimagsgade 5, lokale CSS 7.0.40

Punkter til dagsordenen

- skal fremsendes til bestyrelsen (mail til hexis@hexis.dk eller medlemmerne af bestyrelsen) senest 20. april.

Faste dagsordenspunkter:

1. Valg af dirigent
2. Formandens beretning
3. Fremlæggelse af regnskab
4. Forelæggelse af budget og fastsættelse af kontingent
5. Valg til bestyrelsen (a)
6. Valg af revisorer
7. Eventuelt

(a) Bestyrelsen består af 7 medlemmer og 2 suppleanter (som sædvanligvis indgår i bestyrelsesarbejdet på lige fod med de faste medlemmer). Jf vedtægterne §10 er der i år 4 faste medlemmer på valg foruden 2 suppleanter.

Bemærk: Generalforsamlingen finder sted samme sted som og i umiddelbar forlængelse af Hexis' minisymposium om Bourdieu og staten kl 14-16 (se nærmere på www.hexis.dk/kommendearrangementer.html)

Nyt fra *Feltanalyse-workshoppen* på Socialvidenskab, RUC

v/ Anders Mathiesen

Kort præsentation af et speciale om, hvordan det TV-dokumentariske journalistiske arbejde i Danmarks Radio er blevet markedsorienteret og underlagt rent kommercielle (kvalitets)kriterier som led i omorganiseringen af den offentlige sektors institutioner i overensstemmelse med de nyliberalistiske managementprincipper (New Public Management). Det journalistiske arbejde underlægges i stigende grad bureaukratisk regulering ud fra seertal m.m. – også i den offentlige public service-institution DR.

Rikke Juul Dalsgaard: Tv-dokumentarisme i Danmarks Radio

En feltanalyse af tv-dokumentaristisk praksis i Dokumentargruppen 1988-1995 samt DR Dokumentar 2005 (RUC, Socialvidenskab, november 2008).

Analyserne i dette speciale sætter fokus på, hvordan mediernes aktiviteter bliver påvirket af det omgivende samfunds ændrede politiske dagsorden med tv-dokumentarisme i Danmarks Radio som case (s. 3). Rikke Juul Dalsgaard (RJD) problematiserer forestillingen om, at det er journalisterne (mediernes primære producenter), der har ansvaret for den voldsomme 'medialisering' af virkeligheden, som vi har oplevet de seneste 15-20 år, idet hun sætter fokus på den ændrede 'styringslogik', der ligger til grund for omorganiseringen af Danmarks Radio. RJD fokuserer med andre ord på, hvordan betingelserne for det tv-dokumentariske arbejde i Danmarks Radio er blevet ændret siden oprettelsen af den uafhængige Dokumentargruppe i 1988, og hvad det har betydet for dokumentaristernes muligheder for at udøve selvstændigt journalistisk arbejde.

I kapitel 1 redegøres for dispositionen i afhandlingens analyse af det tv-dokumentariske felt. Efter præsentationen af de teoretiske antagelser og analytiske kategorier, der ligger til grund for specialiets 'mediesociologiske syn på tv-dokumentarisme' (kap. 2, 3 og 4), analyserer RJD først, hvordan Dokumentargruppen fra starten (1988) bestod af repræsentanter for 'forskellige tilgange til tv-dokumentarisme' (s. 6), idet hun foretager en genreanalyse af udvalgte tv-dokumentaristers konkrete produktioner (dokumentarprogrammer) og på denne måde fremanalyserer tv-dokumentarfeltets modstridende positioner repræsenteret ved de forskellige tv-dokumentariske praksisformer (kap. 5-6). Herefter følger (i kap. 7) en feltanalytisk organisationsanalyse af, hvordan ændringer i den organisatoriske indplacering af Dokumentargruppen i DR's samlede organisation og ændringer i Dokumentargruppens interne ledelsesorganisation har omfunktioneret det tv-dokumentariske arbejde i DR 'og hermed ændret de eksisterende mulighedsbetingelser, som dokumentaristerne har for at producere tv-dokumentarisme på' (s. 6). Disse historiserende delanalyser udgør så forståelsesrammen for analysen af tilstanden i (sub)feltet for tv-dokumentarisk arbejde i DR (2005) i kapitel 8, der er baseret på observationer fra et af de ugentlige redaktions-

møder (januar 2005) og hendes feltanalytiske forskningsinterview (se s. 7ff). Specialet kan på denne måde læses som en skitse til en historiserende feltkonstruktion.

Den anvendte sociologisk reflektive tilgang med inspiration fra den franske sociolog Pierre Bourdieu indebærer bl.a. at RJD 'objektiverer det synspunkt i feltet (og det sted), hvorfra der undersøges og analyseres' (s. 10). Hun redegør for sit udgangspunkt i kapitel 2 med afsæt i en komparativ analyse af udviklingen siden 1970'erne i de nordamerikanske og europæiske lande i relationerne mellem medieinstitutionerne og de politiske og økonomiske institutioner, specielt de institutionelle betingelser for de journalistiske medier. Denne analyse (Hallin og Mancini 2004) påpeger en tendens til, at 'medierne i stigende grad kommerialiseres' som led i udviklingen af en 'global mediekultur' (s. 17). Herefter skitseres medieudviklingen i Danmark (på grundlag af Hjarvad 2008) fra partipresse, omnibuspresse og offentlige public service institutioner (radio og TV) til den aktuelle situation. Den liberalistiske position i mediefeltet synes, som forventet, at være blevet altdominerende også i Danmark: Medieinstitutionerne er ikke længere at betragte som kulturinstitutioner, 'idet deres *styringslogik* ikke længere er præget af hensyn til almenhedens interesser' (s. 19). Endvidere præciserer RJD (med afsæt i Syvertsen 1999), hvad der i dansk kontekst har ligget i DR-institutionens public service-forpligtelser:

- radio (og TV) til alle, dvs. sikre nyheds- og kulturformidling til alle,
- programmæssig alsidighed,
- en kulturinstitution med en demokratisk ledelsesorganisation.

Endelig påpeger hun, at DR (den offentlige public service-institution) som følge af TV2-loven (1986) – helt i tråd med den omtalte internationale globaliseringstendens – pr. 1. oktober 1988 fik konkurrence af en kommerciel medieinstitution, og at denne liberalisering af medieudbuddet bl.a. førte til ændringer i DR's ledelsesorganisation (se hertil s. 78).

I kapitel 3 redegøres for, at nogle af DR's dokumentarister allerede i 1986, da TV2-loven blev vedtaget, selv begyndte at overveje, hvordan de kunne danne en særlig, uafhængig specialenhed for produktion af dokumentarprogrammer til DR/TV til at imødegå konkurrencen fra TV2. Det førte til, at Dokumentargruppen blev oprettet 1. januar 1988 som en uafhængig produktionsenhed med selvstændigt budget og kollektiv ledelse. Og i kapitel 4 skitserer RJD kort, hvordan Bourdieus praksisteoretiske begreber kan anvendes til at klargøre, hvordan de interne konflikter i Dokumentargruppen mellem repræsentanter for de forskellige former for dokumentarisme (praksisformer) på afgørende måde påvirkes af omorganiseringen af DR-institutionen og Dokumentargruppens ændrede indplacering og af ændringer i gruppens ledelsesorganisation (s. 30). På denne måde er der i kapitel 2-4 redegjort for nogle afgørende forudsætninger for RJD's efterfølgende analyser af betingelserne for tv-dokumentarisme i DR.

Kapitel 5 er en genreanalytisk redegørelse for de forskellige opfattelser af film- (og tv-) dokumentarisme, feltets forskellige arbejdsmetoder og de forskellige dokumentaristers virkemidler, der er sammenfattet i Model 1 (s. 46). I dokumentargruppen var

yderpolerne den autoritative journalistiske tv-dokumentarisme overfor den åbne observerende tv-dokumentarisme. Denne genanalytiske ramme er afsættet for RJD's analyser i kapitel 6 af nogle konflikter mellem repræsentanter for de modstridende positioner i Dokumentargruppen, hvor 'den journalistiske kritisk-undersøgende dokumentarisme' var den dominerende position i udgangspunktet 1988. Men denne position blev fra starten udfordret af en 'mere narrativ og oplevelsespræget diskurs', en neutralt beskrivende dokumentarisme (1. og 2. konflikt, s. 38 og 52), og senere af en dokumentarisme med 'fokus på den subjektive tolkning' inspireret af New Journalism (3. konflikt, s. 57). Og da 'Fak2erens' (TV2) mere publikums- og oplevelsesorienterede afslørende dokumentarisme havde sat en ny dagsorden: konkurrencen om seertal, samtidig med at de interne kampe om Dokumentargruppens stærkt beskårne ressourcer skærpedes (s. 61), blev den kritisk-undersøgende position fortrængt af en mere sensationsorienteret 'afslørende' form for kritisk journalistik (4. konflikt, s. 62), der med dramatiske virkemidler søgte at spille på seernes følelser samtidig med at den kritiserede myndighedernes magtmisbrug (fx politiet og anklagemyndigheden i Pedal Ove-sagen). En agitatorisk variant af en dagsordensættende journalistik (s. 68). Fokus var skiftet fra journalistisk faktuel dokumentation og indsigt til kommerciel sensation og subjektiv fascination, tæt på Hollywoods sort-hvide univers med helte og skurke (s. 64).

Analysen af omorganiseringen af det tv-dokumentariske arbejde i DR i kapitel 7 er RJD's bidrag til at forklare, hvordan det går til at styrkeforholdet mellem de forskellige former for tv-dokumentarisme i DR's dokumentarisme-gruppe er blevet ændret over tid. Den feltanalytiske organisationsanalyse går ud på at 'forklare' genstanden for de sociale kampe mellem dokumentaristerne i Dokumentargruppen – dvs. forklare hvordan det går til at kriterierne for tv-dokumentarismen i DR ændres. Det er stridens 'genstand'. Og analysen viser, at styrkeforholdet mellem Dokumentargruppens forskellige positioner (praksisformer) og kvalitetskriterierne for gruppens programmer ændres som følge af det specifikke felt (dvs. Dokumentargruppens) ændrede eksterne relationer – fx opdelingen 1991 mellem økonomistyring (Veirup) og produktionsledelse (Wilhelm). De forskellige dokumentarisme-former ændrer 'symbolsk værdi' både internt og eksternt – dvs. de får en anden vægt eller anerkendelse i DR-institutionen (fx TV-fakta (s. 61) og den overordnede chefredaktion (s. 75 om BUM-modellen, se hertil også kap. 8)). DR-institutionen blev i løbet af 1990'erne 'transformeret' til en markedsstyret public service model, hvor fx produktionen af dokumentarprogrammer udsættes for en stigende bureaukratisk regulering ud fra seertalsmålinger m.m. (s. 71 og 79) inspireret af de nyliberalistiske principper for New Public Management. Denne analyse af institutionen som felt (dvs. Dokumentargruppen som produktionsfelt) er ikke gennemført i alle detaljer, men analysen angiver en produktiv skitse til en sociologisk medieanalyse, der kan henlede opmærksomheden på feltets eksterne relationers påvirkning af de interne magtrelationer mellem de forskellige tv-dokumentariske praksisformer.

I kapitel 8 anskueliggør RJD den aktuelle tilstand i feltet for tv-dokumentarisk arbejde i DR (2005). DR's programflade styres nu af direktionen. Programdirektøren er én af de fem vicedirektører, og han er nu den overordnede leder for bl.a. DR Dokumentar, der er én af institutionens 27 programafdelinger. 'Kritisk-undersøgende journalistik' er den ene af fem redaktioner i DR Dokumentar-afdelingen. RJD tager udgangspunkt i et fælles redaktionsmøde for 'featureredaktionen' og redaktionen for den undersøgende dokumentarisme (fællesmødet for de to redaktioner udsprang af direktionens ønske om mere vægt på personhistorier i dokumentarprogrammerne – s. 85). Dette direktiv fra ledelsen fremgår også af interview med de andre dokumentarister. Den konkrete case er Stig Andersens igangværende arbejde med et program om finansminister Thor Pedersens forsøg på fjendtlig overtagelse af ELSAM: "Højt spil på ministergangen".

Chefredaktionen 'bestiller' fascinerende underholdning til det store publikum, feature-produktioner med personhistorier, som seerne kan leve sig ind i (fx s. 85 og 87), men Stig Andersens journalistiske historier 'går ind og undersøger nogle ting og finder ud af, hvordan nogle ting hænger sammen eller ikke hænger sammen. For derefter at dokumentere det' (s. 88). Det vil cheferne ikke have. Af 40 programoplæg har han kun fået accepteret én dokumentarudsendelse (s. 89). De journalistiske dokumentaristers arbejde styres nu af kommercielle kriterier (seertal mm., målbare succes-kriterier) og ikke af journalistiske principper (fx behovet for sociologisk reflektive analyser af magtrelationer og magtmisbrug i det omgivende samfund). Også de observerende dokumentarister (fx Lars Engels) får besked på at begrænse sig til 'lettere reportager', som folk kan identificere sig med – kulinarisk underholdning, som det tidligere blev kaldt.

I kapitel 9 opsummeres tilstanden i det tv-dokumentariske subfelt i DR. Fra at være en kulturinstitution er DR blevet omorganiseret til en topstyret, markedsorienteret medieindustriell virksomhed, hvor ledelsen er blevet professionaliseret og de programproducerende enheders medindflydelse på programindholdet stærkt begrænset. Magten er i stigende grad samlet hos den administrative elite, der forvalter nogle principper de har fået påført udefra – fra det politiske felt og det bureaukratiske felt (Bourdieu's foretrukne betegnelse for staten). Programfladen og udsendelsernes indhold styres nu af chefredaktionen, og den markedsorienterede *styringslogik* giver sig udtryk i kontraktstyring af produktionsenhederne, udbudsrunder og udlicitering af de 'opgaver', som også dokumentaristerne er henvist til at byde ind på – også de må underlægge sig de kommercielle kriterier (seertal m.m.). Rikke Juul Dalsgaard's analyser viser, at DR og tv-dokumentarismen er blevet markedsorienteret som resultat af og som bidrag til den internationale globaliseringstendens, hvor medierne i tiltagende grad tildeles en "udførende" rolle – jf. BUM-modellen. Den journalistiske tv-dokumentarisme repræsenterer en underordnet – en domineret – kapitalform. Journalisternes 'privatiserede' arbejdsbetingelser (jf. Stig Andersen) disponerer dem i stigende grad for at konkurrere om at tilgodese programdirektørens krav om fascinerende underholdning.